

Szemerédi Magda Jelenünk a múlt függvényében

Tudományok napjainkban Tóth József

Az emberiség történelmének egyik legnagyobb korszaka az a korszak, amelyben a tudományok és a művészetek egyaránt fejlődtek. A tudományok fejlődése az emberiség életét alapvetően megváltoztatta, és a mai világunkat is alapvetően meghatározza. A tudományok fejlődése az emberiség életét alapvetően megváltoztatta, és a mai világunkat is alapvetően meghatározza.

A tudományok fejlődése az emberiség életét alapvetően megváltoztatta, és a mai világunkat is alapvetően meghatározza. A tudományok fejlődése az emberiség életét alapvetően megváltoztatta, és a mai világunkat is alapvetően meghatározza.

SAJTÓVISSZHANG

A tudományok fejlődése az emberiség életét alapvetően megváltoztatta, és a mai világunkat is alapvetően meghatározza. A tudományok fejlődése az emberiség életét alapvetően megváltoztatta, és a mai világunkat is alapvetően meghatározza.

A tudományok fejlődése az emberiség életét alapvetően megváltoztatta, és a mai világunkat is alapvetően meghatározza. A tudományok fejlődése az emberiség életét alapvetően megváltoztatta, és a mai világunkat is alapvetően meghatározza.

Szemerédi Magda Jelenünk a múlt függvénye

Tudományos tanácskozás Tóthfalun

A házigazda, Utasi Jenő atya üdvözlő szavai után Hódi Sándor, a Széchenyi István Stratégiakutató és Fejlesztési Intézet vezetője vette át a szót azon a tudományos tanácskozáson, melynek témája *Volt egyszer egy ország, Jugoszlávia létrehozása és széthullása*.

A tóthfalusi plébánia körül kialakult szellemi műhely adott otthont a hét végén annak a nívós, adatokkal alátámasztott eszmecserének, mely egészében megvilágítja szellemileg leszegényedett jelenünk történelmi okait.

Hódi Sándor egy rögeszme csúfos bukásáról szólt, melynek folyamatával a történészek még, a politikusok már nem hajlandók foglalkozni. A Trianon után összetákolt országok közös sorsra jutottak. Egyaránt jellemző rájuk a kettős mérce, az egyik nép uralomvágya a többi felett, az autonómia gondolatának hisztérikus elvetése.

Jeszenszky Géza Magyarország volt amerikai nagykövete az Antall-kormány külügyminisztere:

- Nem hiszek a történelmi determinizmusban. A balsorsban. Az Antall-kormány 1990-ben nem gondolta, hogy a világot meg tudja változtatni, de bízott a reálpolitikában és a lehetőségek kiaknázásában. Ezért vállalta fel a 15 milliós magyarság gondját. Jugoszlávia kudarcának az oka? A homogén nemzetállam fikciója. Tito megkísérelte letörni ezt a jelenséget, de halála

után bekövetkezett a szerbség egyeduralomra való törekvése, ami végül is a széthulláshoz vezetett. Az autonómia jelenti a megoldást a világ számára, és az Európai Unión belül is. A népek megbékélése, a decentralizáció.

Major Nándor szerint Milošević rosszul mérte fel a helyzetet. Arra számított, hogy Amerika az egységes országot mindenáron támogatja, elnézi az erőszakot is. Megszüntette az autonómiák funkciót. De 1990-ben a többi köztársaság megejtette a többpárti választásokat. A belgrádi központ pedig magára maradt, az erőpolitikára alapozott, ami tudjuk, mit eredményezett.

Dr. Sajti Enikő magyarországi történész elsősorban a vajdasági magyarság sorsát vizsgálva mérlegelte az első és második délszláv állam történetét.

- A jelen problémáinak fényében látjuk a múltat - mondta. - Észleljük a nagyformátumú kisebbségi politikusok hiányát, ami egyúttal a felvilágosult középréteg hiányára vezethető vissza. A 20-as években erről a vidékről 44 000 embert utasítottak ki. Aki nem tett hűségesküti vagy szerb nyelvvizsgát, azt azonnal elbocsátották állásából. Zomborból 58 tisztviselőt átdobtak a határon, fől számolták a magyar bankokat, 1500 vasutast bocsátottak el. Szinte megsemmisült a magyar középosztály. Az új Jugoszlávia 84 800 főt utasított ki. Egyes, nem végleges adatok szerint mintegy 40 000 magyart likvidáltak. Az 1832 tanítóból 1948 után mindössze 600-an maradtak. Zömmel csak a szakmunkások és a földművesek tudtak megkapaszkodni.

Varga Imre a Határon Túli Magyarok Hivatalának munkatársa mint hivatásos diplomata szólt az egybe-

gyültekhez. Véleménye szerint a szétesés egyik oka a nemzeti kérdések megoldatlansága volt. Fokozatosság, türelem, kiegyezés a helyi elittel - szerinte ez a járható út. Magyarország jelenlegi kormányzata fokozza munkáját a nemzetközi szervezetekben, valamint legfontosabb törekvései közé tartozik a szomszédos országokkal való jó viszony kialakítása.

A hozzászólók, Balla Lajos, Kanizsa polgármestere az aktuális belpolitikai eseményekről számolt be, Matuska Márton pedig összegzőként - a kutató szemzőgéből - rámutatott, milyen elképesztően keveset tudunk magunkról. Egy emberöltő alatt kétszer is lefejezték az itt élő magyarság szellemi vezetőit. Most már a pusztá fönmaradásunkért kell szívós küzdelmet folytatnunk, Julianus barát mozgalmához hasonlóan.

Nagyon sok függ az anyaország stratégiájától, az anyagi és szellemi tőke beáramlásától. Ez az, ami lényegesen befolyásolja a jövőnket.

(Magyar Szó, Újvidék, 2003. jún.26.)

Friedrich Anna

Volt egyszer egy ország

**A fenti címmel tudományos tanácskozást tartottak
Tóthfaluban a Jugoszláv államok létrejöttéről és
széteséséről. - Mik a tanulságok?**

Nem tudok érzelmek nélkül beszélni a volt Jugoszláviáról, hiszen Horvátországban tanultam, és éltem Boszniában is, ahol tanúja voltam, hogyan élnek együtt az emberek, és hogy a más-más vallásúak közösen építenek templomokat. Utasi Jenő atya, a tóthfalusi Széchenyi István Stratégiakutató és Fejlesztési Intézet alapítója fogalmazott így, amikor június 21-én megnyitotta a Logos Magyar Szellemi Műhelynek a tanácskozását. Hódi Sándor, az intézet igazgatója pedig még a tanácskozás megtartása előtt fogalmazott így: volt egy ország, amelyben éltünk, és ez az ország nincs többé, és szó nélkül nem lehet elmenni e tény mellett.

Pedig valahogy szó nélkül mentünk el mellette az év elején, 2003. február 4-én, amikor az ülés előtt még Jugoszláv Szövetségi Köztársaságnak mondott ország parlamentje az alkotmányos alapokmány elfogadásával kikiáltotta Szerbia és Montenegró új államközösségét. Szóval megszűnt Jugoszlávia, volt egy ország, amelyet a két tagköztársaság lazább közössége váltott fel, hogy évek múlva akár teljesen külön úton járjon. Mi pedig, akik itt élünk, Szerbia állampolgárai lettünk.

A mostani szerb állampolgárok között jelentős számban vannak még szép kort megért idős emberek, akik még 1918 előtt magyar állampolgárként látták meg a napvilágot. Sorsukat szomorúan befolyásolta,

hogyan egy - most már világos - mesterségesen összetartott országban, állandó viszályok, erőszakos intézkedések és háborúk közepette élték életüket. A Magyarországtól elcsatolt területeken élő, kisebbségbe került emberek (és családok) sajátosan küzdelmes élete a monarchia szétzúzásával kezdődött, és az akkor létrejött délszláv állam csúfos bukásával megint csak egy sajátos kisebbségi helyzettel folytatódik.

Mi az, amit ebben a helyzetben egy tanácskozás „asztalra tehet” a múlt tanulságaként, okulásul a jelen kérdéseinek lehetséges megoldására? Válaszkeresésként - a teljesség igénye nélkül - néhány szempont ismertetésével érdemes visszatérni a tanácskozások elhangzottakra.

Szerb hegemonia

- A politikai válság folyamatos, és félő, hogy a balkáni kisállamok vágyai miatt nem kerülünk közel a megoldáshoz, a nemzeti kérdés meg nem oldása pedig permanens veszélyt hordoz magában - mondta Hódi Sándor. - Az élet a problémák és a hibaláncolatok sorozatába van ágyazva, ezért nincs mindennek ésszerű magyarázata: ennél fogva Jugoszlávia létrehozása és szétesése sem volt szükségszerű.

Hódi Sándor a továbbiakban kifejtette, ha abból indulunk ki, hogy az ember előbb-utóbb rájön, a sorsáért ő maga a felelős, akkor azt is megállapíthatjuk, hogy erre az érettségi szintre nem mindenki jut el, és minél több az ösztönös, irracionális elem a viselkedésben, annál több konfliktust teremt. A szerbek részéről például heves ellenállásba ütközik mások autonómiája,

viszont a saját önrendelkezésükről nem mondanak le. Ez a sajátos irracionális viszonyulás szoros összefüggésben áll Jugoszlávia létrehozásával, amikor a szerbek Újvidéken (1918. november 25-én) megszavazták Vajdaság csatlakozását Jugoszláviához, bár akkor kisebbségben voltak ezen a területen. 85 évvel ezelőtt a szerbek kollektív tudatában a kettős mérce tévesen rögzült, ez az oka a térség számos tragédiájának. Mások szerint viszont a külső akarat miatt jött létre az ország, és ebben a vonatkozásban Tito személyiségének a szerepe kétféle magyarázatot kap. Az egyik szerint a második világháború után létrejött szocialista és föderatív Jugoszláviában egészen az 1980-ban bekövetkezett haláláig uralkodó Josip Broz Tito személyisége tartotta össze az országot, mások szerint viszont Tito egyszerűen produktuma volt a külső akaratnak, és amikor megszűnt Amerika dollármilliókban mért támogatása, akkor széthullott az ország is.

Jeszenszky Géza, az Antall-kormány külügyminisztere, Magyarország volt amerikai nagykövete a magyar történelem szomorú tanulságait számbavéve tette fel a kérdést, hogyan mondott csődöt négy nekirugaszkodás ellenére is a volt délszláv állam, és mi volt Jugoszlávia kudarca?

- Ma világosan látjuk, hogy a homogén nemzetállam fikció volt a világban, és a világ nem nemzetekből áll (ahogyan az ENSZ kimondja), hanem államokból! Így a szerbek etnikai tisztogatással történő nemzetállami törekvése is kudarcba fulladt.

Jeszenszky Géza szerint a délszláv egység gondolatának volt alapja, és sok híve is volt ennek, de ezt a

szerbek a XIX-XX. század fordulóján eljátszották, és a Szerb-Horvát-Szlovén Királyságot is szerb dominanciával hozták létre. "Szerették jugoszlávoknak nevezni azokat, akik horvátok, szlovének, magyarok voltak, mert ebből az következett, hogy mindenki szerb lesz" - mondta. Még ha azt feltételezzük is, Tito valódi internacionalistaként el akarta törölni a nemzeti különbségeket, az országot a szerb hatalmi gépezetre támaszkodva vérrel és vassal tudta összetartani.

Mint elhangzott, a Tito halála utáni rendszerváltási próbálkozásokat szemlélve az Antall-kormány a jugoszláv konföderációt járható útnak tartotta, azt szem előtt tartva, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása is nagy szenvedéssel járt, és egyetlen nép sem volt haszonélvezője a monarchia szétdarabolásának. Úgy gondolták, laza konföderációval megmenthető a jugoszláv állam, és az emberek is megmenthetők a szenvedéstől, de a szerb politika ezt az esélyt levette a színtérről.

Milošević és a Nagy-Szerbia álma

Hogy hogyan történt a hat tagköztársaságból álló szövetségi állam horvát, szlovén és részben bosnyák részről szorgalmazott aszimmetrikus föderációvá vagy laza konföderációvá való átalakításának elvetése, Major Nándornak, akkori politikai tisztségviselőnek az előadásából tudhattunk meg részleteket. Értékelése szerint az egykori Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság széthullása akkor kezdődött, amikor a múlt század '80-as éveinek a derekán a fő hatalom már képtelen volt realizálni az akaratát. Akkor vált idősze-

rúvé a megoldás keresése, a Szerb Tudományos és Művészeti Akadémia 1986-ban megjelent memorandum köré tömörült szerb értelmiség viszont megmutatta, milyen egyoldalú megoldást támogat, és ezeknek az elképzeléseknek az útján haladva Slobodan Milošević 1987-ben megbuktatta politikai vetélytársát, 1988-ban pedig az antibürokrata forradalmat meghirdetve az egész Jugoszláviára rá akarta erőszakolni politikai akarátát. Megszüntette a tartományok autonómiáját, központi hatalmat épített, ám a volt szocialista országokban a reálszocializmusnak 1989-ben bekövetkezett összeomlása teljesen váratlanul érte, és tévesen ítélte meg ennek a jelentőségét és az utána következő folyamatot. Nem fogta fel, hogy a kétpólusú világ végét ért, hogy többé nem volt szükség "jugoszláv közvetítésre" a két tömb között. Úgy gondolta, Amerika elnézi az erőszakot és támogatja a szerb dominanciát. Kierőszakolta az állampárt kongresszusát (1990. január 20-án kezdődött, 22-én megszakadt - a szlovén és a horvát küldöttség kivonult az ülésről), és Koszovót is meg akarta kaparintani az egypárti hatalommal. Mindezek közepette Szlovénia és Horvátország politikai elitje úgy ítélte meg, hogy a köztársaságuk távlatai beszűkültek Jugoszláviában, még abban az évben új alkotmányt hoztak, és többpárti választásokat tartottak (majd 1991 júniusában Szlovénia és Horvátország is deklarálta önállóságát).

Szerbiában Milošević a tartományokat megfosztotta törvényhozási, kormányzási, igazságszolgáltatási joguktól és pénzügyi függetlenségüktől, és amikor a koszovói (albán) képviselőházi küldöttek 1990 júniusá-

ban zárva találták a parlament épületét, oda soha többé nem tértek vissza, és az év szeptember 7-én Kačanikban kikiáltották Koszovó alkotmányát. Vajdaság viszont leépült, és vele együtt a többi volt jugoszláv tagköztársaság cégérül szolgált Milošević számára, hogy Szerbia túsza legyen. 1990 őszén a tagköztársaságokban már többpárti struktúra volt, a jugoszláv föderációban pedig még egypártrendszer. Csökkent Ante Marković kormányának cselekvőképessége, egyedül az államelnökségnek volt még esélye, amelyet 1989-ben öt évre szólóan választottak meg. Vele együtt a Jugoszláv Néphadsereg működött a föderáció szintjén. Mivel az államelnökség élén 1990 márciusától szerb Borisav Jović állt (egyéves megbizatással), Milošević felfogta, hogy menet közben vele kialakíthatja Nagy-Szerbiát, és az ezt propagáló közhangulatban 1990 decemberében Milošević megnyerte az első többpárti választásokat.

Major Nándor előadásában feltette a kérdést: miért történt, hogy a "szocialista" Milošević nyerte el a támogatást a nemzeti programmal fellépő Vuk Drašković vagy Vojislav Šešelj ellenében? Magyarázata szerint azért, mert kezében tartotta az államapparátust, a többi szerb nacionalista csoportnak pedig nulláról kellett volna indulnia.

És a magyarok?

Így a szerbek és a szerb hatalmi törekvések. De mi történt a Jugoszláviába szorított, a múlt század elején még nem egész félmilliónyi kisebbségi magyarral? Sajti Enikő magyarországi történész a tóthfalusi tanácskozáson az értelmiség lefejezésének a következ-

ményeit mérlegelte, előrebozsátva: "nem hiszek abban, hogy a történelem a felderített tények összessége, amit haza lehet vinni". Az akaratán kívül kisebbségre kényszerült délvidéki magyarság egy kényszerközösség, amely olyan kényszerpályán mozgott, amelyet önerejéből nem tudott megváltoztatni - állapította meg. Ennek egyik oka a szellemiség hiánya, a középosztály többszöri megsemmisítése. A Szerb-Horvát-Szlovén Királyság létrejötte után rögtön a '20-as évek elején (amikor a magyar lakosság zöme, több mint 70 százaléka földművelésből élt, és csak alig 15 százalékát foglalkoztatta a kisipar) mintegy 44 000 embert utasítottak ki az országból. Adatok vannak a tisztviselők, közigazgatási pozícióban levők, tanítók, vasutasok folyamatos elbocsátásáról, és például amikor 1921-ben megkövetelték a szerb király iránti hűségeskü, és azt Zomborban 58 vármegyei tisztviselő kellektívan megtagadta, úgy dobták át őket a határon, hogy minden ingóságuktól is megfosztották őket, és még a legszükségesebbet sem vihették magukkal. Néhány további tény: a városokban a magyarok aránya a szlávok javára folyamatosan csökkent a két világháború között; a középosztály újratemelődése behatárolt volt (1941-ig 500 magyar szerzett diplomát Belgrádban és Zágrádban, pl. az 1932-ben Belgrádban nyílt tanítóképző 250-300 magyar tanítót adott); a II. világháborút követő időszakban az 1944-47 között kieroszakolt politikai inzultusokkal kiutasítottak mintegy 85 000 embert, és hiányukkal a magyarság ismét elveszítette középrétegét (akkoriban az új államhatalom elitje általi erőszakos hatás következtében csaknem kétszer annyi-

an hagyták el az országot, mint 1918 után); a közösség az 1944-45-ös megtorlások áldozatai következtében (egyes számítások szerint 40 000 embert elveszítve) traumatikus körülmények között tovább csappant. Ilyen múltban két réteg maradhatott állva: a mezőgazdaságból élő új és régi középbirtokosi réteg, tehát lefejezett közösségként az itteni magyarságnak újra és újra meg kellett kapaszkodnia.

A megkapaszkodásban segíthet, ha a térségben jelen lesz a nemzetközi közösség, amíg a helyi kompromisszumkészség meg nem erősödik. Varga Imre, a Határon Túli Magyarok Hivatalának főosztályvezetője erre hivatkozva állapította meg, hogy a nemzetközi diplomácia számos válságkezelő próbálkozása ellenére is még ma sem beszélhetünk visszafordíthatatlan pozitív folyamatról és stabilitásról. Szerinte egy átfogó, hosszú távú megoldást hozó, a balkáni konfliktust lezáró konferenciának még nem érték meg a feltételei. Ami pedig a magyar érdekek érvényesítését illeti, szerinte könnyű helyzetben van az anyaországi diplomácia, hiszen a tartós rendezéshez való hozzájárulással tud igazán segíteni.

Sajnos, a tartós rendezéstől Szerbia még távol van, ugyanis az államügyek intézésében az állami vezetők még mindig nincsenek feladatuk magaslatán. Ezt a témához hozzászólva Balla Lajos, Kanizsa polgármestere, parlamenti képviselő konkrét példával szemléltette, Matuska Márton pedig azt szorgalmazta, hogy átgondoltan kell pótolnunk a szellemi tőkénket, de ugyanakkor azokat a mechanizmusokat is meg kellene találni, hogy az anyaország anyagi tőkéjével befolyá-

solja az itteni folyamatokat. Jeszenszky Géza tette hozzá mindehhez a következő mondatot, ami a volt jugoszláv államokban elszenvedett, itt is említett veszteségeket számba véve a jövőre vonatkoztatva akár zárzó is lehet: hogy a magyarság fennmaradjon, nemcsak művelődési egyesületekre van szükség, hanem arra, hogy legyen koncepciónk.

(Családi Kör, 2003. július 3.)